contradictions arise: between the proto-reforms of the global bureaucracy, neoliberal «digitalization» and a nonlinear, mobile, synergistic society. It is revealed that at the present stage of development of transitology there is an awareness that the features of changes in transit can be distinguished in the transformation of society and political institutions, glocalization of the metropolis landscape, the formation of deetatized and partially virtual universe. All this takes place against the background of the destruction of former hierarchies, variability and transformation of ways of influencing. The question of the content of transit in the conditions of uncertainty and a possibility of a probable choice in the conditions of hybrid modes is more and more often put on the agenda. It is pointed out that these facts contribute to a rethinking of the concept of «end» or «crisis of transitology». Therefore, the study of political transit as a process of socio-economic, political and institutional transformations is an important area of research in modern political science. It is emphasized that studies of political transformations, especially in the post-Soviet space, seem to confirm the exceptional importance of strategic decisions of actors and actors of democratization, emphasizing that favorable structural circumstances are important at the stage of democratic consolidation. It is noted that the classical «agent» (actor-oriented) approachto democracy and democratization did not exclude structural factors as conditions for successful democratic consolidation, and in the interpretations of post-Soviet authoritarianism there is an expanded interpretation of structural factors. Also some areas of democracy and democratization are analyzed. It is proved that in the conditions of clan-oligarchic model the possibilities of authoritarian modernization are limited, because while maintaining the socio-political status quo in the economic and managerial spheres, society remains out of politics.

Keywords: *transitology, crisis, actor-oriented approach, authoritarian modernization, clan-oligarchic political system, post-Soviet authoritarianism.*

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.02
УДК 329.01

Корнієнко Валерій Олександрович,
доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук,
Вінницький національний технічний університет
valkorney1958@gmail.com;ORCID: 0000-0001-6285-570
Ротштейн Олександр Петрович,
доктор технічних наук, професор, Департамент промислового машинобудування,
Єрусалимський технологічний коледж — Академічний центр Лева, Єрусалим
rotstei@g.jct.ac.il; ORCID: 0000-0002-4048-3014

РАНЖУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ УКРАЇНИ МЕТОДОМ НЕЧІТКОЇ ПЕРФЕКТНОСТІ

У статті запропоновано авторський міждисциплінарний підхід до проблеми альтернативно-можливого вибору політичних партій у період виборчих перегонів. Вперше запропоновано метод ранжування політичних партій України на основі нечіткої перфектності, математичних принципів нечіткої логіки та теорії прийняття рішень у нечіткому середовищі. Розкрито поняття: а) «репутаційний капітал політичних партій», «ранжування політичних партій»; в)«нечітка перфектність».

На теоретичному прикладі політичних партій із урахуванням їх конкретних репутаційних критеріїв визначено, що лише математичне моделювання політичного рішення як тривіального вибору з безлічі запропонованих альтернатив не може привести до такого результату, який би влаштовував усіх. Доведено, що саме діалектичний взаємозв'язок політичної культури, політичної свідомості, політичних цінностей громадян і їх політичний вибір необхідно розглядати як взаємодію та взаємовплив.

Окреслено можливі напрями подальшого дослідження діяльності суб'єктів політики. Зазначено, що моделювання політичних процесів запропонованими у статті методами чекає на комплексний підхід, який повинен враховувати також і методи політологічних

досліджень, перш за все, в контексті теорії прийняття політичних рішень і теорії політичної комунікації.

Ключові слова: *політична партія, репутація, репутаційний капітал, ранжування, політичне прогнозування, статистичний підхід, нечітка логіка, перфектність.*

Вступ. Аксіоматичним слід вважати, що політичні партії є найважливішим структуроутворюючим елементом політичної системи в будь-якому цивілізованому суспільстві, де має місце представницька демократія. Однак в Україні їх чисельність сьогодні є такою, що громадянам доволі складно розібратися в їх сутності, особливо коли йдеться про вибори до Верховної Ради (Парламенту). Станом на 1 січня 2021 р. в країні їх офіційно зареєстровано 365 (Міністерство юстиції України, 2021). 20% фактично відсутні в інформаційному полі, тому складно визначити як напрями їх діяльності, так і ідентифікувати ідеологічно з огляду на те, що, наприклад, 80 % партій, створених у 2014–2017 рр., не мали ані програм, ані статутів (Якименко, 2018).

В Україні переважають політичні партії, засновані не на ідеології та цінностях, а радше політичні проекти, побудовані навколо лідера (Корнієнко та ін., 2017; Шайгородський та Меркотан, 2006). Кількість насправді національних партій за підрахунками вітчизняних політологів, що представлені на загальнодержавному рівні, становить лише 1,7% (Лебедюк та Гоменюк, 2016, с. 138). Нарешті, майже половина діючих в Україні політичних партій хоча б раз за історію існування змінювали свої назви – чи із метою розширення власної електоральної бази, із надією отримати більше голосів, чи з інших причин. Усі ці чинники суттєво дезорієнтують свідомість громадян через відсутність чітких оціночних критеріїв щодо їх вибору. Наслідком цього є те, що за результатами опитування громадян політичним партіям не довіряють 71% респондентів (Разумков Центр, 2020). Це слід вважати негативним чинником, який послаблює зв’язок значної кількості громадян із політичними партіями, як традиційним інститутом агрегування інтересів, обмежує розуміння суспільною свідомістю суті багатопартійності та її необхідності для політичного розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Враховуючи те, що партійний генезис не є головним об'єктом нашого інтересу, не ставимо за мету докладно аналізувати існуючі наукові праці зі суто партійної проблематики. Зазначимо лише, що серед представників політичної науки вивченню різних аспектів діяльності політичних партій в Україні присвятили свої дослідження В. Антемюк, О. Бабкіна, Є. Базовкін, А. Білоус, О. Бойко, О. Буряченко, Б. Гагалюк, О. Гарань, Л. Гонюкова, В. Горбатенко, Л. Дунаєва, Т. Криворучко, В. Кулик, В. Лага, В. Лещенко, І. Ломко, Б. Максимець, А. Моїсеєва, К. Меркотан, О. Нікогосян, Ю. Остапець, О. Погребенник, А. Постол, М. Примуш, В. Рибчук, С. Рябов, О. Стаценко, П. Струнін, М. Томенко, С. Топалова Ю. Шайгородський, Ю. Шведа, О. Шиманова. В. Якушик і багато інших науковців. Попри це, пошлемося лише на «узагальнюючу» думку авторитетного вітчизняного політолога Ю. Шведи (2013), який відзначає, що «українські вчені ще дуже мало просунулися у напрямку розробки цілісної та адекватної українським реаліям теорії політичних партій» (с. 176).

Сьогодні політична наука, в якій традиційно домінували методи якісної оцінки в дослідженні явищ, зіткнулася зі значним ускладненням рівня існуючих політичних процесів. Це пов'язано, з-проміж іншого, з істотним збільшенням обсягу інформації, необхідної для їх повноцінного аналізу. Тому, можливо, серед основних тенденцій у розвитку сучасної науки спостерігаємо зростаючу міждисциплінарну інтеграцію різних методологічних підходів. Насамперед, слід зауважити стрімку математизацію процесів наукового пізнання. Починаючи з XIII ст., коли італійський математик Леонардо Пізанський (Фібоначчі) фактично розробив першу математичну модель, культура математичного моделювання та аналізу, крім технічних спеціальностей і природничих наук, поширилась сьогодні й на соціально-гуманітарні науки. Розвиток цього процесу зумовлений появою значної кількості прикладних політичних досліджень, пов’язаних зі застосуванням методу моделювання.

Розробка концептуальних засад моделювання саме політичних процесів належить таким зарубіжним науковцям як Г. Алмонд, Р. Браун, В. Вайдліх, М. Вартофський, Дж. Голдстоун, К. Дойч, Д. Істон, Д. Медоуз, Дж. Форрестер, В. Штофф та ін. Деякі фахівці вважають, що теорія моделювання в політиці починає відлік з дослідження Л. Річардсона (1919) «Математична психологія війни». Між тим, щвидкому впровадженню математичного моделювання в зарубіжній політичній науці сприяло широке застосування методів, відпрацьованих раніше економістами. Перш за все, це стосується теорії прийняття рішень, де в багатьох випадках використовуються результати економічного аналізу. У зв'язку з цим необхідно згадати американського вченого Е. Даунса (1957) − одного зі засновників теорії раціонального вибору і моделювання, який адаптував цей метод до аналізу суспільно-політичних процесів.

Політичний процес у теорії «раціонального вибору» найчастіше описується у вигляді «суспільного вибору», або певного набору так званих сценаріїв «теорії ігор». Тому заслуговує на особливу увагу математичне моделювання в рамках цієї теорії, яка спочатку розроблялася у працях Дж. Бьюкенена, М. Олсона, В. Райкера, Г. Таллока. Завдяки застосуванню теорії ігор виникла можливість прогнозувати наслідки розповсюдження ядерної зброї, введення економічних санкцій до деяких країн тощо.

Над проблемами математичного моделювання в різних галузях соціально-економічного життя сьогодні працюють й українські науковці. Застосуванню математичного апарату теорії ігор для вивчення політичних процесів присвячені наукові праці С. Денисюк (2009), В. Корнієнка (2009), А. Шияна (2007). У їхніх політологічних дослідженнях поширення набувають роботи, пов'язані з моделюванням виборних процедур, зокрема в питаннях здійснення впливу на виборні органи влади – в обчисленні індексів Шеплі–Шубіка (Shapley, Shubik, 1954). Окремі теоретичні аспекти моделювання політичних процесів знайшли відображення в дослідженнях К. Богуславської (2006), Л. Бойко-Бойчук (2008), М. Буника (2014), К. Клюєва (2016), М. Польового (2016), В. Ткачука (2006) й інших.

Однак теоретико-ігровий підхід як методологічний в розв'язанні ширшого спектра політичних проблем вітчизняними політологами практично не застосовується. Окрім того, наукові праці, які предметно стосуються політичної царини, часто пишуть математики. Вони містять доволі складний для гуманітарія математичний апарат, мають вузько орієнтовану сферу застосування, страждають недостатньою політологічною спрямованістю, акцентуючи увагу на підвищення рівня математизації моделі. Вдалих спроб об'єднати найкращі якості математичного й політологічного підходів поки не спостерігається.

Мета та завдання статті. Викладене вище зумовило мету статті – на основі експертного визначення політологічних критеріїв (чинників) вибору, спираючись на ідею нечіткої перфектності, математичні принципи нечіткої логіки та теорію прийняття рішень в нечіткому середовищі, теоретично описати модель ранжування політичних партій України.

Такий підхід у контексті прикладних методів системного аналізу представляється міждисциплінарним й інноваційним як для політичної науки, так і для математики. Однак цей своєрідний симбіоз, на погляд авторів, відкриває нові перспективи й підходи до моделювання та прогнозування розвитку політичної системи суспільства загалом.

У процесі нашого дослідження ми також ставимо завдання відповісти на запитання:

1) чи зберігаються в запропонованій нами моделі ранжування політичних партій ті сторони й особливості, які виступають предметом дослідження?

2) наскільки є стабільними ті чинники (критерії), які забезпечують можливість застосування запропонованого методу до аналізу діяльності політичних партій?

3) чи не відбулося при конструюванні моделі ранжування політичних партій поширення висновків за область її значимості і контрольованості?

Ми свідомо не будемо зупинятися на загальній характеристиці видів моделювання. Їх класифікація є досить різноманітною. Умовно виділимо кілька видів моделей (пізнавальні, евристичні, прогностичні, моделі бажаного тощо). Варто зауважити, що в процесі моделювання складних соціально-політичних проблем зазвичай усі ці види моделей можуть

поєднуватися. У нашому ж випадку можна говорити про те, що ми використовуємо евристичний вид моделювання у вигляді експертних оцінок щодо внутрішніх властивостей політичної партії, які формалізується засобами нечіткої логіки.

Результати та дискусії. Почнемо з визначення базової основи нашого дослідження – переліку критеріїв оцінювання політичних партій. Свого часу французький політолог М. Дюверже, розкриваючи суть масової партії, називає такі: наявність партійної ідеології; програми, яка є викладом цілей та завдань партії, а також шляхів їх досягнення; участь у виборах та інших політичних заходах; участь у розробці державної політики, формуванні органів влади; стабільна підтримка електорату, стабільне представництво у законодавчих органах (Дюверже, 2000, с. 19-25).

На думку американських науковців Дж. Ла Паломбара та М. Вайнера, поняття «політична партія» має відповідати чотирьом критеріям: тривалості існування організації, наявності розвинутої організаційної структури, бажання керівників партійної організації впливати, завойовувати і здійснювати владу, прагненню забезпечити масову підтримку на виборах (La Palombara and Weiner, 1966, с. 424-428). Попри те, що праці цих науковців написані у 1960-х рр., вказані критерії не втрачають актуальності. Вони могли би бути принаймні формальними орієнтирами для громадян України щодо визначення власної позиції стосовно політичних партій. Дещо розширивши їх перелік, ми за основу аналізу візьмемо 9 критеріїв, об’єднавши їх умовно під терміном «репутаційний капітал» (лат. «*reputatio*» – «обдумую», «споглядаю»). Під цією категорією будемо розуміти суму таких нематеріальних активів політичної партії, які мають стратегічний характер і здатні збільшувати її значимість як для виборців, так і для суспільства (Буряченко, 2019, с. 81).

Отже, детальніше розглянемо сутність запропонованих нами критеріїв:

c_1 – рівень значущості лідера, – перш за все, мається на увазі позитивний або негативний імідж самого лідера партії в очах громадськості. Це особливо важливо для українських політичних партій, з яскраво вираженим феноменом їх «персоніфікації»;

c_2 – відповідальність за взяті зобов'язання, – рівень виконання прийнятих програмних обіцянок, що істотно визначає ступінь довіри громадян до політичної партії та відповідно впливає на формування її репутації;

c_3 – кількість членів партії, – стандартний індикатор, який використовується з метою порівняльної оцінці сили політичних партій (почасти деякі політичні партії практично не мають реальних фіксованих членів окрім самих лідерів);

c_4 – розгалуженість, – кількість осередків партійної організації на місцях, стабільність організаційної структури політичної партії;

c_5 – інституційний стаж (чи інституційний імідж), – тривалість існування партії та її електоральна стабільність, стабільність представництва в законодавчих органах, кількісний показник участі в загальнонаціональних парламентських виборах;

c_6 – фінансова база, – реальні фінансові кошти партії, наявність звітів про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;

c_7 – електоральна база, – стабільна кількість симпатиків партії (стійкість електоральних симпатій), які віддають свій голос за неї на виборах;

c_8 – ідеологічний рівень, – наявність партійної ідеології як інтегративної системи цінностей політичної партії, наявність повноцінної партійної програми;

c_9 – підтримка олігархатом, – ступінь економічної залежності від олігархічного капіталу.

Варто зауважити, що універсального способу визначення критеріїв не існує, а будь-яка їх класифікація – це в чомусь є і «справою смаку» конкретного виборця. Втім, взяті критерії повинні відображати ті важливі ознаки політичної партії, які ймовірно мають вплинути на її успішність у виборчий період. Для розв’язання цієї проблеми може бути корисним і досвід відбору чинників, які впливають на цільову функцію з теорії планування експерименту

(Адлер та ін., 1976), чи діаграма Кару Ішікави (1976) — «риб'яча кістка» щодо методів управління якістю.

Гіпотеза про те, яка частина виборців готова віддати голоси за певну партію, зазвичай перевіряється статистичними методами. Однак, статистика орієнтована на аналіз подій, які вже відбулися, – наслідків, якими вже є, скажімо, результати голосування. При цьому не враховуються причини тих чи інших рішень виборців. У нашому ж випадку джерелом інформації щодо критеріїв є експертна позиція авторів статті, яка ґрунтується на певному політологічному знанні, досвіді та інтуїції дослідників. Одночасно саме наш підхід до визначення критеріїв не слід вважати обслуговуванням на практиці, скажімо, політтехнологічного виду діяльності з метою політичної індоктринації виборців.

Наступне поняття, яким ми будемо оперувати у статті — «ранжування політичних партій» (англ. *«ranging», «ranking», «rating»*), що означає розміщення величин у певному порядку за ступенем важливості, значущості. У нашому випадку — це упорядкування політичних партій в напрямку зниження можливості перемоги на майбутніх виборах. Ранжування політичних партій розглядається як завдання багатокритерійного аналізу за умов невизначеності. З метою його розв'язання ми скористаємося теорією прийняття рішень в нечіткому середовищі (Bellman та Zadeh, 1970) й ідеєю нечіткої перфектності, запропонованою в наукових працях О. Ротштейна (Ротштейн, 2009; 2011; 2017; 2019).

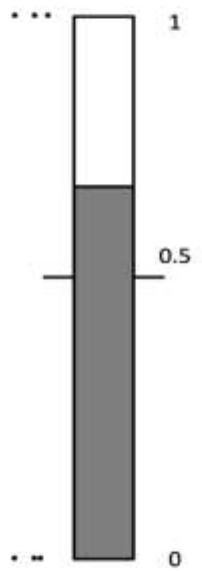
Охарактеризуємо й поняття «перфектність» — (від лат. *«perfectus»* — «бездоганний», «досконалий», «неперевершений»). У нашому випадку воно означає ступінь близькості оцінки з даного критерію до деякого ідеалу: 0 – найменша близькість, 1 – найбільша близькість. Чим вищим є рівень перфектності, тим вищою є якість за даним критерієм.

Виходячи з мети нашого дослідження, ми вимушені оперувати деякими математичними формулами, спираючись на які намагатимемось у максимально доступній формі розкрити як суть розрахунків, так і основні ідеї нашої наукової розвідки.

Отже, різні способи експертної оцінки рівня перфектності відобразимо в таблиці 1.

Табл. 1

Способи оцінки рівня перфектності

Шкала термометра	Лінгвістичні оцінки	Кількісні значення
	Дуже дуже високий	0.95
	Дуже високий	0.34
	Високий	0.72
	Вище середнього	0.61
	Середнього	0.5
	Нижче середнього	0.39
	Низький	0.28
	Дуже низький	0.16
	Дуже дуже низький	

Припустимо: $A = \{a_1, a_2, ..., a_m\}$ – кількість політичних партій, які підлягають ранжируванню, $C = \{c_1, c_2, ..., c_n\}$ – критерії (чинники), які визначають репутаційний

потенціал партії та впливають на можливість її перемоги на виборах. Завдання полягає в упорядкуванні партій з кількості «А» відповідно до можливості їх перемоги на виборах.

Для розв'язання цього завдання скористаємося принципами, які описують у своїх працях Р. Белман, Л. Задех й О. Ротштейн:

1. Подання кожного критерію у вигляді нечіткої множини перфектності, заданого на універсальній множині політичних партій за допомогою спеціально уведеної «матриці перфектності»

$$M = \begin{vmatrix} & a_1 & \dots & a_j & \dots & a_m \\ c_1 & \pi_{11} & \dots & \pi_{1j} & \dots & \pi_{1m} \\ \dots & \dots & & \dots & & \dots \\ c_i & \pi_{i1} & \dots & \pi_{ij} & \dots & \pi_{im} \\ \dots & & & & & \\ c_n & \pi_{n1} & \dots & \pi_{nj} & \dots & \pi_{nm} \end{vmatrix}, \qquad (1)$$

де π_{ij} – число з інтервалу [0,1], яке характеризує рівень перфектності політичної партії a_j (j = 1,2, … , m) за критерієм c_i (i = 1,2, .. , n). Користуючись інформацією з матриці (1), кожен із критеріїв c_i можна представити у вигляді нечіткої множини перфектності (Pc_i), заданого на універсальній множині партій $A = \{a_1, a_2, ..., a_m\}$:

$$Pc_i = \left\{ \frac{\pi_{i1}}{a_1}, ..., \frac{\pi_{ij}}{a_j}, ..., \frac{\pi_{im}}{a_m} \right\}, \; i = 1,2, \dots, n, \qquad (2)$$

де пара π_{ij} / a_j означає, що елемент a_j належить до поняття «перфектність за критерієм c_i» рівнем приналежності π_{ij}.

Відповідно до принципу *Bellman-Zadeh* (Bellman та Zadeh, 1970), партію із найвищим рейтингом (a^*) слід шукати всередині перетину ($\cap$) нечітких множин (2):

$$D = Pc_1 \cap Pc_2 \cap ... \cap Pc_n, \qquad (3)$$

Тобто, найкраща політична партія (a^*) є одночасно найкращою за всіма критеріями $c_1, c_2, ..., c_n$. У теорії нечітких множин перетину ($\cap$) відповідає операція min. Тому інтегральна (за всіма критеріями) перфектність політичних партій виражається нечіткою множиною:

$$D = \left\{ \frac{\min(\pi_{11}, \pi_{21}, ..., \pi_{n1})}{a_1}, ..., \frac{\min(\pi_{1j}, \pi_{2j}, ..., \pi_{nj}}{a_j}, ..., \frac{\min(\pi_{1m}, \pi_{2m}, ..., \pi_{nm}}{a_m} \right\} \qquad (4)$$

Найбільший рейтинг має партія a^* з інтегральною перфектністю

$$P^* = \max \begin{cases} \min(\pi_{11}, \pi_{21}, ..., \pi_{n1}) \\ ... \\ \min(\pi_{1m}, \pi_{2m}, ..., \pi_{nm}). \end{cases}$$

2. Порівняння партій в ході їх ранжування на основі перетину нечітких множин перфектності цих партій за кожним критерієм.

3. Оцінка рівня перфектності партій за кожним критерієм шляхом порівняння із найгіршим варіантом за 9-бальною шкалою *Saaty* (Саати та Кернс, 1991).

4. Урахування важливості критеріїв шляхом концентрації (піднесення до ступені) відповідних рівнів перфектності.

З (4) випливає правило порівняння рейтингів політичних партій. Нехай порівнюються партії a_j и a_k з оцінками перфектності $(\pi_{1j}, \pi_{2j}, ..., \pi_{nj})$ й $(\pi_{1k}, \pi_{2k}, ..., \pi_{nk})$, відповідно. Тоді

правило порівняння рейтингів виглядає так: якщо $\{\min(\pi_{1j},...,\pi_{nj}) > \min(\pi_{1k},...,\pi_{nk})\}$, то рейтинг партії a_j є вищим, ніж рейтинг партії a_k.

З метою отримання чисельних значень елементів матриці (1) скористаємося поняттям рангу, запровадженим О. Ротштейном. Будемо вважати, що ранг – деяка величина, яка є пропорційною перфектності, тобто чим більше рівень перфектності, тим більшим є ранг.

Нехай r_{ij} – ранг партії a_j щодо критерію c_i (i = 1,2, …, n; j = 1,2, …, m). Припустимо, що чим вищим є ранг (r_{ij}), тим вищою є перфектність (π_{ij}) партії по заданому критерію, тобто, має місце співвідношення:

$$\frac{\pi_{i1}}{r_{i1}} = \frac{\pi_{i2}}{r_{i2}} = ... = \frac{\pi_{il}}{r_{il}} = ... = \frac{\pi_{im}}{r_{im}}. \quad (5)$$

Вимагатимемо виконання умови:

$$\pi_{i1} + \pi_{i2} + ... + \pi_{im} = 1. \quad (6)$$

Припустимо, що для кожного критерію c_i ми визначаємо найгіршу політичну партію, якою є партія a_l з перфектністю π_{il} й рангом r_{il}.

Якщо з допомогою (5) виразити π_{ij} через π_{il} й підставити їх в (6), то отримаємо:

$$\pi_{il} = \frac{1}{\frac{r_{i1}}{r_{il}} + \frac{r_{i2}}{r_{il}} + ... + \frac{r_{im}}{r_{il}}}, \quad (7)$$

$$\pi_{i1} = \pi_{il}\frac{r_{i1}}{r_{il}}, \pi_{i2} = \pi_{il}\frac{r_{i2}}{r_{il}}, ..., \pi_{im} = \pi_{il}\frac{r_{im}}{r_{il}}. \quad (8)$$

Формули (7) і (8) дозволяють до кожного критерія c_i обчислювати значення перфектностей у матриці (1) через співвідношення рангів всіх партій до ранга найгіршої партії a_l. Зауважимо, що порівняння з найгіршою партією a_l забезпечує виконання умови $r_{il}/r_{ij} \geq 1$ забезпечує виконання умови (7) и (8).

Для порівняння партії a_j (j = 1,2, … , n) із партією a_l, яка є гіршою за критерієм c_i (i = 1,2, .. , m), використовуватимемо 9-бальну шкалу Saaty (Саати та Кернс, 1991) :

$$\frac{r_{1j}}{r_{11}} = \begin{cases} 1, \text{якщо партія } a_j \text{ не відрізняється від } a_1 \\ 3, \text{якщо партія } a_j \text{ трохи краща за } a_1 \\ 5, \text{якщо партія } a_j \text{ краща за } a_1 \\ 7, \text{якщо партія } a_j \text{ значно краща за } a_1 \\ 9, \text{якщо партія } a_j \text{ абсолютно краща за } a_1 \\ 2,4,6,8 - \text{проміжні значення} \end{cases}$$

Відштовхуємося від дещо ідеальної позиції, що всі запропоновані нами критерії, за якими порівнюються політичні партії, мають однакову важливість для теоретичного аналізу. Хоча у реальності деякі з перелічених нами критеріїв можуть втрачати свою актуальність, а зовсім інші – її набувати. Наприклад, сьогодні ті партії, які успішніше працюють зі засобами масової інформації, мають більше шансів на підтримку виборців, ніж ті, які збільшують кількість членів партії, чи просувають ідеологічні засади, що було вкрай важливим для «кадрових» та масових партій минулого. Втім і «ідеологічність», і «кадровість» ми включаємо до критеріїв вибору в якості складових для принципового аналізу.

Опитування, проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології з 1 до 7 червня 2021 р. засвідчило, що громадяни стосовно політичних партій частіше згадували про невиконання передвиборчих обіцянок (56%), корупцію в партійному житті (41%), залежність від олігархів (31%). Однак вони практично не вказували на несистемну діяльність сучасних партій, чи відсутність

організаційної структури (*Політичні партії очима виборців*, 2021). Тому з метою урахування різної важливості критеріїв ми застосовуємо процедуру концентрації рівнів перфектності.

Якщо критерій c_i із множини критеріїв $\{c_1, c_2, ..., c_n\}$ має вагу $\alpha_i \geq 0$, то співвідношення (3) необхідно привести до вигляду:

$$D^* = (Pc_1)^{\alpha_1} \cap (Pc_2)^{\alpha_2} \cap ... \cap (Pc_n)^{\alpha_n}, \qquad (9)$$

$$\text{де } (Pc_i)^{\alpha_i} = \left\{ \frac{(\pi_{i1})^{\alpha_i}}{a_1}, ..., \frac{(\pi_{ij})^{\alpha_i}}{a_j}, ..., \frac{(\pi_{im})^{\alpha_i}}{a_m} \right\}, \quad i = 1,2,..., n.$$

З метою розрахунку ваги α_i скористаємося методом найгіршого випадку, який передбачає, що експертно ми можемо вказати найменш важливий критерій.

Нехай R_i – ранг критерію c_i, який характеризує його важливість, i = 1,2, … , n. Передбачається, що чим більшою є вага (α_i) критерія c_i, тим вищим є його ранг (R_i), тобто, має місце співвідношення:

$$\frac{\alpha_1}{R_1} = \frac{\alpha_2}{R_2} = ... = \frac{\alpha_l}{R_l} = ... = \frac{\alpha_n}{R_n}. \qquad (10)$$

Позначимо через c_l – найменш важливий критерій із вагою α_l й рангом R_l. Користуючись співвідношенням (10), визначимо всі ваги α_i через вагу α_l найменш важливого критерію:

$$\alpha_1 = \alpha_l \frac{R_l}{R_l}, \ \alpha_2 = \alpha_l \frac{R_2}{R_l}, \ \cdots, \ \alpha_n = \alpha_l \frac{R_n}{R_l}. \qquad (11)$$

За вказаною формулою (8), вимагатимемо $\alpha_1 + \alpha_2 + ... + \alpha_n = n$. З огляду на це, з (11) отримуємо вагу найменш важливого критерію c_l:

$$\alpha_l = n \left(\frac{R_1}{R_l} + \frac{R_2}{R_l} + ... + \frac{R_n}{R_l} \right)^{-1}, \qquad (12)$$

Співвідношення (12) і (11) дозволяють обчислювати шукані значення критеріїв на основі експертної інформації про порівняння важливості (рангів) всіх критеріїв c_i (i = 1,2, … , n) з найменш важливим критерієм c_l за 9-бальною шкалою *Saaty*:

$$\frac{R_i}{R_1} = \begin{cases} 1, \text{якщо критерії } C_i \text{ и } C_1 \text{ мають однакову важливість} \\ 3, \text{ якщо } C_i \text{є трохи важливішим и за } C_1 \\ 5, \text{ якщо } C_i \text{ є важливішим за } C_1 \\ 7, \text{ якщо } C_i \text{ є значно важливішим за } C_1 \\ 9, \text{ якщо } C_i \text{ є абсолютно важливішим за } C_1 \\ 2,4,6,8 \text{ – проміжні значення} \end{cases}$$

Наведемо приклад ранжирування політичних партій. Розглянемо для порівняння 4 політичні партії за 9-ма критеріями, обраними нами (див., с. 4). Зауважимо, що нашою метою є описати, насамперед, принципову схему розрахунків, тому в якості абсолютно довільного прикладу візьмемо такі політичні проекти: a_1 – «Батьківщина», a_2 – «Європейська солідарність», a_3 – «Опозиційна платформа – За життя», a_4 – партія «Сила і честь».

У таблиці 2 представлені експертні оцінки, які необхідні для обчислення рівнів перфектності політичних партій, виходячи зі запропонованих нами критеріїв, що входять до матриці (1):

Табл. 2

Експертне порівняння партій з найгіршою політичною партією

Критерій	Найгірша партія	Порівняння	Співвідношення рангів
c_1	a_4	a_1 трохи краща за a_4 a_2 краща за a_4 a_3 трохи краща за a_4	$r_{11}/r_{14}=3$ $r_{12}/r_{14}=5$ $r_{13}/r_{14}=3$
c_2	a_1	a_2 краща за a_1 a_3 трохи краща за a_1 a_4 переважає a_1 між набагато краща й краща	$r_{22}/r_{21}=3$ $r_{23}/r_{21}=3$ $r_{24}/r_{21}=4$
c_3	a_4	a_1 краща за a_4 a_2 краща за a_4 a_3 краща за a_4	$r_{31}/r_{34}=5$ $r_{32}/r_{34}=5$ $r_{33}/r_{34}=3$
c_4	a_4	a_1 переважає a_4 між трохи краще і краща a_2 краща за a_4 a_3 набагато краща за a_4	$r_{41}/r_{44}=4$ $r_{42}/r_{44}=5$ $r_{43}/r_{44}=3$
c_5	a_4	a_1 переважає a_4 між набагато краща за й краща a_2 переважає a_4 між значно й абсолютно краща за a_3 переважає a_4 між набагато краща й краща	$r_{51}/r_{54}=4$ $r_{52}/r_{54}=8$ $r_{53}/r_{54}=4$
c_6	a_4	a_1 переважає a_4 між значно й абсолютно краще a_2 краще за a_4 a_3 переважає a_4 між Набагато краще й краще	$r_{61}/r_{64}=8$ $r_{62}/r_{64}=5$ $r_{63}/r_{64}=4$
c_7	a_4	a_1 значно краща за a_4 a_2 переважає a_4 між значно й и абсолютно краще a_3 переважає a_4 між набагато краща й краща	$r_{71}/r_{74}=7$ $r_{72}/r_{74}=8$ $r_{73}/r_{74}=4$
c_8	a_1	a_2 переважає a_4 між набагато краща і краща не набагато a_3 краще за a_1 a_4 переважає a_1 між не відрізняється й набагато краща	$r_{82}/r_{81}=4$ $r_{83}/r_{81}=5$ $r_{84}/r_{81}=2$
c_9	a_4	a_1 значно краща за a_4 a_2 краща за a_4 a_3 набагато краща a_4	$r_{91}/r_{94}=7$ $r_{92}/r_{94}=5$ $r_{93}/r_{94}=3$

Підставляючи ці оцінки у формули (7) і (8), отримуємо значення π_{ij} для i = 1,2, … ,9 и j = 1,2, ,,, ,4.

Критерій c_1:

$$\pi_{14} = \frac{1}{\frac{r_{11}}{r_{14}} + \frac{r_{12}}{r_{14}} + \frac{r_{13}}{r_{14}} + 1} = \frac{1}{3+5+3+1} = \frac{1}{12} = 0.08$$

$$\pi_{11} = \pi_{14} \cdot \frac{r_{11}}{r_{14}} = \frac{1}{12} \cdot 3 = 0.25$$

$$\pi_{12} = \pi_{14} \cdot \frac{r_{12}}{r_{14}} = \frac{1}{12} \cdot 5 = 0.42$$

$$\pi_{13} = \pi_{14} \cdot \frac{r_{13}}{r_{14}} = \frac{1}{12} \cdot 3 = 0.25$$

Критерій c_2:

$$\pi_{21} = \frac{1}{1 + \frac{r_{22}}{r_{21}} + \frac{r_{23}}{r_{21}} + \frac{r_{24}}{r_{21}}} = \frac{1}{1+3+3+4} = \frac{1}{11} = 0.09$$

$$\pi_{22} = \pi_{21} \cdot \frac{r_{22}}{r_{21}} = \frac{1}{11} \cdot 3 = 0.27$$

$$\pi_{23} = \pi_{21} \cdot \frac{r_{23}}{r_{21}} = \frac{1}{11} \cdot 3 = 0.27$$

$$\pi_{24} = \pi_{21} \cdot \frac{r_{24}}{r_{21}} = \frac{1}{11} \cdot 4 = 0.36$$

…

Критерій c_9:

$$\pi_{94} = \frac{1}{\frac{r_{91}}{r_{94}} + \frac{r_{92}}{r_{94}} + \frac{r_{93}}{r_{94}} + 1} = \frac{1}{7+5+3+1} = \frac{1}{16} = 0.06$$

$$\pi_{91} = \pi_{94} \cdot \frac{r_{91}}{r_{94}} = \frac{1}{16} \cdot 7 = 0.44$$

$$\pi_{92} = \pi_{94} \cdot \frac{r_{92}}{r_{94}} = \frac{1}{16} \cdot 5 = 0.31$$

$$\pi_{93} = \pi_{94} \cdot \frac{r_{93}}{r_{94}} = \frac{1}{16} \cdot 3 = 0.19.$$

Остаточно матриця перфектності (1) має вигляд:

$$M = \begin{array}{c|cccc} & a_1 & a_2 & a_3 & a_4 \\ c_1 & 0.25 & 0.42 & 0.25 & 0.08 \\ c_2 & 0.1 & 0.27 & 0.27 & 0.36 \\ c_3 & 0.36 & 0.36 & 0.21 & 0.07 \\ c_4 & 0.31 & 0.39 & 0.23 & 0.07 \\ c_5 & 0.23 & 0.47 & 0.24 & 0.06 \\ c_6 & 0.44 & 0.28 & 0.22 & 0.06 \\ c_7 & 0.35 & 0.4 & 0.2 & 0.05 \\ c_8 & 0.08 & 0.33 & 0.42 & 0.17 \\ c_9 & 0.44 & 0.31 & 0.19 & 0.06 \end{array} \qquad (13)$$

Із цієї матриці отримуємо нечітку множину (4) інтегральної перфектності політичних партій:

$$D = \left\{ \frac{0.08}{a_1}, \frac{0.31}{a_2}, \frac{0.19}{a_3}, \frac{0.05}{a_4} \right\}, \qquad (14)$$

Тобто, за нашими розрахунками:

a_2 («Європейська солідарність») — перше місце;

a_3 («Опозиційна платформа – За життя») — друге місце;

a_1 («Батьківщина») — третє місце;

a_4 (партія «Сила і честь») — четверте місце.

Припустимо, що найменш важливим критерієм є c_4. Експертні оцінки, необхідні для обчислення ваг критеріїв, що входять до (9), представлені в таблиці 3.

Табл. 3.

Експертне порівняння з найменш важливим критерієм

Порівняння із критерієм	Ставлення рангів
C_1 абсолютно важливіший за C_4	$R_1 / R_4 = 9$
C_2 однаково важливий із C_4	$R_2 / R_4 = 1$
C_3 однаково важливий із C_4	$R_3 / R_4 = 1$
C_5 трохи важливіший за C_4	$R_5 / R_4 = 3$
C_6 важливіший за C_4	$R_6 / R_4 = 5$
C_7 трохи важливіший за C_4	$R_7 / R_4 = 3$
C_8 перевершує C_4 між важливіший і значно важливіший	$R_8 / R_4 = 6$
C_9 перевершує C_4 між важливіший і значно важливіший	$R_9 / R_4 = 6$

Підставляючи ці оцінки у формули (12) і (11), отримуємо ваги критеріїв:

$$\alpha_4 = \frac{9}{\sum_{i=1}^{9} R_i / R_7} = \frac{9}{9+1+1+1+3+5+3+6+6} = \frac{9}{35} = 0.26$$

$$\alpha_1 = \alpha_4 \cdot \frac{R_1}{R_4} = \frac{9}{35} \cdot 9 = 2.31$$

$$\alpha_2 = \alpha_3 = \alpha_4 = 0.26$$

$$\alpha_5 = \alpha_7 = \alpha_4 \cdot \frac{R_5}{R_4} = \frac{9}{35} \cdot 3 = 0.77$$

$$\alpha_6 = \alpha_4 \cdot \frac{R_6}{R_4} = \frac{9}{35} \cdot 5 = 1.29$$

$$\alpha_8 = \alpha_9 = \alpha_4 \cdot \frac{R_8}{R_6} = \frac{9}{35} \cdot 6 = 1.54.$$

Відповідно до (9), з метою урахування ваги критеріїв елементи і-го рядка матриці перфектності (13) повинні бути зведені в ступінь α_i, i = 1,2, … , 9.

Зокрема, перший рядок

$\left[(0.25)^{2.31}, (0.42)^{2.31}, (0.25)^{2.31}, (0.08)^{2.31}\right] = [0.04, 0.14, 0.04, 0.003]$,

другий рядок

$\left[(0.1)^{0.26}, (027)^{0.26}, (0.27)^{0.26}, (0.36)^{0.26}\right] = [0.54, 0.71, 0.71, 0.77]$, тощо.

Остаточно матриця перфектності з урахуванням ваги критеріїв має вигляд:

$$M^* = \begin{array}{c|cccc} & a_1 & a_2 & a_3 & a_4 \\ c_1 & 0.04 & 0.14 & 0.04 & 0.003 \\ c_2 & 0.54 & 0.71 & 0.71 & 0.77 \\ c_3 & 0.77 & 0.77 & 0.67 & 0.5 \\ c_4 & 0.74 & 0.78 & 0.68 & 0.51 \\ c_5 & 0.33 & 0.56 & 0.33 & 0.12 \\ c_6 & 0.35 & 0.18 & 0.14 & 0.037 \\ c_7 & 0.45 & 0.49 & 0.29 & 0.1 \\ c_8 & 0.02 & 0.18 & 0.26 & 0.07 \\ c_9 & 0.28 & 0.16 & 0.08 & 0.01 \end{array}.$$

Звідси отримуємо безліч (9) інтегральної перфектності:

$$D^* = \left\{ \frac{0.02}{a_1}, \frac{0.16}{a_2}, \frac{0.04}{a_3}, \frac{0.003}{a_4} \right\}. \qquad (15)$$

Зіставляючи (15) і (14), доходимо висновку, що вага репутаційних критеріїв не змінює рейтинги партій, але може збільшувати перевагу партії a_2 над партією a_3 в очах виборців, що в кінцевому підсумку може відображатися на рішенні віддати голоси саме за цю партію.

Чи «працює» ця математика у політичній практиці? Однозначно стверджувати, чи заперечувати це, на наш погляд, не варто. Останнє означало б повне заперечення принципів політичного моделювання, яке так чи інакше довело своє право на існування, хоча б з огляду на вже існуючі наукові доробки. Однак до проведених математичних розрахунків, слід додати деякі політологічні зауваження.

По-перше, теоретико-ігрове моделювання зазнає критики в гуманітарних наукових колах з огляду на те, що спирається на базові принципи теорії раціонального вибору. Йдеться про те, що суб'єкти політичного процесу в ідеалі «повинні» обирати раціонально обґрунтовані варіанти рішення. Натомість у цей процес доволі часто втручається значна кількість суб'єктивних чинників, обумовлених суто психологічними, соціальними, когнітивними й іншими аспектами. Тому на практиці, дійсно, ніхто точно не здатен передбачити те, як проголосують виборці (не слід брати до уваги результати голосування в авторитарних чи тоталітарних суспільствах, де вони можуть бути визначені заздалегідь). Та й в демократичному суспільстві, в умовах вільного, не примусового волевиявлення, запропонований шаблон критеріальних ознак для вибору громадян тієї чи іншої політичної партії – ні «моральнісно», ні юридично не зобов'язує громадянина використовувати саме його в якості обов'язкового інструментарію для прийняття власного рішення.

Тому, по-друге, свідомо не вдаємося до детального аналізу й пояснення нашої «експертної логіки» щодо співвідношення вказаних критеріїв зі сутністю тієї чи іншої конкретно вказаної політичної сили. Це не є основною метою й замість запропонованих нами політичних партій можна було б «підставити» інші. Нашим завданням є лише запропонувати певну теоретичну матрицю. Завжди варто враховувати те, що модель − це сукупність логіко-математичних або інших співвідношень, які лише імітують ймовірну політичну реальність, істотні властивості об'єкту дослідження. Проте можливе ключове запитання − якою мірою запропонована методика може бути валідною для пояснення процесу функціонування політичної системи України?, − може залишитися без відповіді. Насамперед тому, що запропонована модель не є аналоговою, яка здатна була б виконати функцію пояснення політичних явищ, спираючись на широкий емпіричний матеріал (скажімо, на аналіз ряду виборчих кампаній, у яких проявлялася відповідність партій-учасниць запропонованим нами критеріям). Навіть ідеально побудована результуюча модель є лише максимальним наближенням до оригіналу, в якій зазвичай загалом дещо спотворюються й не точно відображаються різноманітні сторони об'єкту дослідження.

По-третє, сенс політичного моделювання – в імітації прогнозованого процесу. Тому, виходячи з цілей моделювання, запропонована модель є скоріше оптимізаційною, яка

служить для пошуку найкращих рішень при дотриманні певних умов і обмежень. Головне, що громадянину з власною активною життєвою позицією (щиро зацікавленому в результатах виборчого процесу в Україні), можливо (чи слід!) хоча б самому сформувати власні критерії, й з урахуванням запропонованої нами матриці, особисто оцінювати того чи іншого суб'єкта політичного процесу (його критерії можуть суттєво відрізнятися від запропонованих нами).

По-четверте, слід брати до уваги мінливість і лабільність критеріїв, що ним можуть обиратися. Вони залежать від конкретної тактики політичної партії, можливостей, умов її діяльності тощо. Проте саме вони постійно підлягають критичній оцінці з боку громадян. Однак ми впевнені, що усталений образ політичної партії не повинен формуватися лише завдяки мінливим, чи випадковим чинникам. Тому слід погодитися з вітчизняною дослідницею І. Гіоане стосовно необхідності враховувати не лише формальні показники виборчої системи влади, але й змістовні, якісні критерії, які безпосередньо пов'язані з політичною свідомістю та культурою суб'єктів, що приймають рішення (Гіоане, 2021, с.1). Йдеться саме про ціннісне підґрунтя політичного вибору.

З практичної точки зору слід враховувати й таку категорію як «стійкість електоральних симпатій». Вона може залежати, наприклад, від рівня освіти: відповідно до його зростання зростає і частка громадян, які мають стійкі симпатії до партії, або мають певні симпатії, що можуть змінитися. Серед громадян із нижчим рівнем освіти більше тих, хто не підтримує діяльність жодної з політичних сил (*Електоральна поведінка*, 2015, с. 136). Варто підкреслити: насамперед, високий рівень політичної культури й політичної свідомості громадян, наявність правдивої інформації про суб'єкт політики – є найголовнішими умовами щодо формування зваженого рішення віддати свої голоси за відповідну політичну партію.

Натомість і досі в українському суспільстві громадяни все ще більше орієнтуються на поверхневе, зовнішнє уявлення щодо політичного суб'єкта, не вдаючись до глибинного аналізу його сутнісних ознак. Тому феномен так званої «персоніфікації» політичних партій усе ще залишається одним із найголовніших чинників електорального вибору. На думку Ю. Шведи, «особа з нічого»… стає основним, істотним пунктом голосування виборців, а її особлива позиція сильно впливає на спосіб організації цих партій (Шведа, 2003, с. 26).

У якості вже тривіального, але показового прикладу: партія «Слуга народу» отримала безпрецедентну «монобільшість» на парламентських виборах у липні 2019 р. (здобувши 43,16% голосів виборців!) завдяки відірваній від дійсності – «хмарній» репутації її лідера, яку сформував у масовій свідомості громадян відповідний телевізійний серіал. Проте до 20 травня 2019 р., тобто, на момент інавгурації Президента України В. Зеленського, цієї партії фактично не існувало: не було жодного члена партії, як і партійної структури, не зафіксовано будь-якої партійної діяльності, не відомі джерела доходів, з яких складалася її фінансова база. Як справедливо зауважує Ю. Шайгородський, «кандидат мало опікувався створенням потужної мережі регіональних виборчих штабів; не шукав підтримки політичних сил чи лідерів суспільної думки; уникав журналістських інтерв'ю та політичних ток-шоу; не пропонував стратегічних планів реформування країни чи цілісного бачення розв'язання проблем. Зрештою, як засвідчили результати виборів, така своєрідна технологія була плідною…» (Шайгородський, 2020, с. 31–32).

Висновки. Запропонований у статті метод ранжування політичних партій слід вважати інноваційним джерелом інформації з метою прогнозування результатів майбутніх виборів. Такий підхід до ранжування партій не вимагає статистичної обробки даних щодо думки виборців, а використовує експертні знання про внутрішні властивості політичної партії.

Одночасно слід погодитися з думкою про неповну раціональність рішень, які приймаються в політичній сфері, що, втім, можна з успіхом віднести і до будь-якої іншої царини людської діяльності. Тому слід визнати, що лише математичне моделювання політичного рішення як тривіального вибору з безлічі запропонованих альтернатив, очевидно, не може привести до такого результату, який би влаштовував усіх. Так чи інакше, і пересічний громадянин, і експерт-політолог є особами з власними суб'єктивним баченням, рівнем знань, оціночними судженнями тощо.

Для того, щоб запропонований авторами метод дійсно «запрацював» на практиці, варто підкреслити: саме політичні знання громадянина, особиста позиція, його політична культура й політична свідомість повинні бути тим контекстом, в рамках яких відбувається оцінювання суб'єкта політики й вибір громадянином очевидних критеріїв для цього. У цьому сенсі діалектичний взаємозв'язок політичної культури, політичної свідомості, політичних цінностей громадян та їх політичний вибір необхідно розглядати як взаємодію і взаємовплив. У контексті ж вищезазначеного, запропонований метод ранжування політичних партій можна оцінювати і як «технологічну модель розумової операції Свідомого Громадянина», яка викладена у статті за допомогою математичного інструментарію.

Запропонований підхід у подальшому може використовуватися в системі онлайн моніторингу рейтингу політичних партій, що буде доповнювати існуючі методи, засновані на статистичній обробці думок виборців. Актуальним залишається питання про можливості поглибленого вивчення методів моделювання різних аспектів політичної дійсності. Моделювання політичних процесів запропонованими методами також ще чекає на застосування комплексного підходу, який повинен враховувати і методи соціально-політичних, і гуманітарних дисциплін, насамперед, політичної психології, політології, перш за все, в контексті теорії прийняття політичних рішень і теорії політичної комунікації.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Адлер, Ю., Маркова, Е. и Грановский, Ю. (1976) Планирование эксперимента при поиске оптимальных условий. Москва: Наука.

2. Богуславська, К. (2006). Мережевий підхід: причини виникнення, напрями дослідження мереж та їх типологізація. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.* Вип. 32. 402–414.

3. Бойко-Бойчук, Л. (2008). Метод матриць: особливості застосування у політичних дослідженнях. *Політичний менеджмент*. № 1. 165–176.

4. Буник, М. (2014). Удосконалення методик аналізу державної політики на основі теорій критичної та обмеженої раціональності, спонтанного устрою, полів і капіталів. *Ефективність державного управління*. Вип. 38. 205–211.

5. Буряченко, О. (2019). *Репутація політичної партії: особливості формування та актуалізації в контексті політичної культури українського суспільства* [Дис… канд. політ. наук, Київ. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова].

6. Гіоане, І. (2021). *Феномен політичного вибору як взаємодія свободи та відповідальності: політико-культурний аспект* [Автореф. дис… канд. політ. наук]. Київ. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

7. Денисюк, С. (2009). Математичне моделювання як метод дослідження політичних процесів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. *Вип. 1,* 32–43.

8. Дюверже, М. (2000). *Политические партии.* Москва : Академический Проект.

9. *Електоральна поведінка: стійкість симпатій, мотивація вибору* (2015). Національна безпека і оборона. № 6. http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/nsd%206%207%202015.pdf.

10. Клюєв, К. (2016). Математичне моделювання як ефективний метод дослідження політичних процесів. *Політичне життя. Науковий журнал Донецького національного університету*. *№ 1–2*. 19–23.

11. Корнієнко, В., Денисюк, С., та Буряченко, О. (2017). Партійна ідеологія: система цінностей, або синдром «суспільної кататонії»? *Гілея* : *збірник наукових праць*. *Вип. 117.* 253–269.

12. Корнієнко, В., Денисюк, С. та Шиян, А. *Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі*. Вінниця: ВНТУ.

13. Корнієнко, В., Шиян, А. та Денисюк, С. (2007). Математичне моделювання технологій майбутніх президентських виборів в Україні: методологічні основи та вплив існую чого розкладу сил. *Політологічний вісник : зб. наукових праць. Вип. 31.* 211–221.

14. Корнієнко, В., Шиян, А. та Денисюк, С. (2007). Моделювання фінансових механізмів лобіювання в умовах «критичності» за кількістю депутатів у прийнятті рішень. *Політологічний вісник. зб. наук. праць*. *Вип. 29*. 110–117.

15. Лебедюк, В. та Гоменюк, А. (2016). Протопартії, квазіпартії чи політичні партії в Україні. *Global world : науковий альманах*. *Vol. 2 (II).* 135–140.

16. *Міністерство юстиції України. Політичні партії* (2021). https://minjust.gov.ua/m/4561.

17. *Політичні партії очима виборців: як створити передумови ефективного представництва:* соціологічне опитування, проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва спільно з Київським міжнародним інститутом соціології (2021, червень, 1–7). https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3279166-mense-20-ukrainciv-doviraut-politicnim-partiam.html.

18. Польовий, М. (2016). Деякі проблеми вибору методів моделювання для дослідження політичних процесів. *Політичне життя. Науковий журнал Донецького національного університету. № 1–2*. 47–54.

19. *Разумков Центр. Початок нового політичного року: довіра до соціальних інститутів* (2020, липень). https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-lypen-2020r.

20. Ротштейн, А. (2019). Надежностное проектирование условий деятельности человека на основе нечеткой перфектности. *Кибернетика и системный анализ.* Т. 55. № 2. 82–95.

21. Ротштейн, А. (2011). Нечетко-алгоритмический анализ надежности сложных систем. *Кибернетика и системный анализ*. Т. 47. № 6. 102–115. http://nbuv.gov.ua/UJRN/KSA_2011_47_6_11.

22. Ротштейн, А. (2017). Ранжирование элементов системы на основе нечеткого отношения влияния и транзитивного замыкания. *Кибернетика и системный анализ.* Т. 53. № 1. 68-78. http://nbuv.gov.ua/UJRN/KSA_2017_53_1_7.

23. Ротштейн, А. (2009). Нечеткий многокритериальный выбор альтернатив: метод наихудшего случая. *Известия РАН. Теория и системы управления*. №3. 51–55.

24. Саати, Т. и Кернс, К. (1991). *Аналитическое планирование. Организация систем*. Москва : Радио и связь.

25. Ткачук, В. (2006). *Моделювання як метод аналізу політичних процесів* [Автореф. дис... канд. політ. наук]. Львів. Національний університет імені Івана Франка.

26. Шайгородський, Ю. та Меркотан, К. (2006). Багатопартійність і проблеми ідеологічної ідентифікації. *Політичний менеджмент*. *№1.* 176–182.

27. Шайгородський, Ю. (2020). Медіапсихологічні чинники електорального вибору−2019. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. Вип. 28.* 30–42.

28. Шведа, Ю. (2013). Політичні партії України: виборчі партії чи виборчі проекти? *Вісник Львівського університету. Серія: філософсько-політологічні студії. Вип. 3.* 176–180.

29. Шведа, Ю. (2003). *Теорія політичних партій і партійних систем: навч. посібник.* Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. http://filelibsnu.at.ua/navchalno-metod/uchebniki/Shveda_Yu-Teoriya_politychnyx_partij_ta_partijnyx_.pdf.

30. Шеннон, Р. (1978). *Имитационное моделирование систем – искусство и наука.* Москва: Мир.

31. Якименко, Ю. (2018). *Первородний гріх партійного життя.* http://razumkov.org.ua/statti-ta-interviu/pervorodnyi-hrikh-partiinoho-zhyttia.

32. Bellman, R. and Zadeh, L. (1970). Decision making in a fuzzy environment. *Management Science,* vol. 17. 141–164.

33. Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy.* New York: Harper.

34. La Palombara, Ed. and Weiner, M. (1966). *Political Parties and Political Development.* Princeton, 424-428.

35. Ishikawa, K. (1976). *Guide to Quality Control.* Tokyo, Asian Productivity Organization.

36. Shapley, L., and Shubik, M. (1954). A method for Evaluating the Distribution of Power in a Committee System. *American Political Science Review.* № 48(3).

REFERENCES:

1. Adler, Yu., Markova, E. & Hranovskyi, Yu. (1976) Planyrovanye эksperymenta pry poyske optymalnыkh uslovyi. Moskva: Nauka.

2. Bohuslavska, K. (2006). Merezhevyi pidkhid: prychyny vynyknennia, napriamy doslidzhennia merezh ta yikh typolohizatsiia. *Naukovi zapysky Instytutu politychnykh i etnonatsionalnykh doslidzhen im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy. Vyp. 32.* 402–414.

3. Boiko-Boichuk, L. (2008). Metod matryts: osoblyvosti zastosuvannia u politychnykh doslidzhenniakh. *Politychnyi menedzhment. # 1*. 165–176.

4. Bunyk, M. (2014). Udoskonalennia metodyk analizu derzhavnoi polityky na osnovi teorii krytychnoi ta obmezhenoi ratsionalnosti, spontannoho ustroiu, poliv i kapitaliv. *Efektyvnist derzhavnoho upravlinnia. Vyp. 38.* 205–211.

5. Buriachenko, O. (2019*). Reputatsiia politychnoi partii: osoblyvosti formuvannia ta aktualizatsii v konteksti politychnoi kultury ukrainskoho suspilstva* [Dys… kand. polit. nauk, Kyiv. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova].

6. Hioane, I. (2021). *Fenomen politychnoho vyboru yak vzaiemodiia svobody ta vidpovidalnosti: polityko-kulturnyi aspekt* [Avtoref. dys… kand. polit. nauk]. Kyiv. Natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni M. P. Drahomanova.

7. Denysiuk, S. (2009). Matematychne modeliuvannia yak metod doslidzhennia politychnykh protsesiv. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seriia 22 : Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin. Vyp. 1,* 32–43.

8. Diuverzhe, M. (2000) *Polytycheskye partyy*. Moskva : Akademycheskyi Proekt.

9. *Elektoralna povedinka: stiikist sympatii, motyvatsiia vyboru* (2015). Natsionalna bezpeka i oborona. #6. http://old.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/nsd%206%207%202015.pdf.

10. Kliuiev, K. (2016). Matematychne modeliuvannia yak efektyvnyi metod doslidzhennia politychnykh protsesiv. *Politychne zhyttia. Naukovyi zhurnal Donetskoho natsionalnoho universytetu. # 1–2*. 19–23.

11. Korniienko, V., Denysiuk, S., & Buriachenko, O. (2017). Partiina ideolohiia: systema tsinnostei, abo syndrom «suspilnoi katatonii»? *Hileia : zbirnyk naukovykh prats. Vyp. 117.* 253–269.

12. Korniienko, V., Denysiuk, S. & Shyian, A. *Modeliuvannia protsesiv u polityko-komunikatyvnomu prostori.* Vinnytsia: VNTU.

13. Korniienko, V., Shyian, A. ta Denysiuk S. (2007). Matematychne modeliuvannia tekhnolohii maibutnikh prezydentskykh vyboriv v Ukraini: metodolohichni osnovy ta vplyv isnuiu choho rozkladu syl. *Politolohichnyi visnyk : zb. naukovykh prats. Vyp. 31.* 211–221.

14. Korniienko, V., Shyian, A. & Denysiuk, S. (2007). Modeliuvannia finansovykh mekhanizmiv lobiiuvannia v umovakh «krytychnosti» za kilkistiu deputativ u pryiniatti rishen. *Politolohichnyi visnyk. zb. nauk. prats. Vyp. 29*. 110–117.

15. Lebediuk, V. & Homeniuk, A. (2016). Protopartii, kvazipartii chy politychni partii v Ukraini. *Global world : naukovyi almanakh. Vol. 2 (II).* 135–140.

16. *Ministerstvo yustytsii Ukrainy. Politychni partii* (2021). https://minjust.gov.ua/m/4561.

17. *Politychni partii ochyma vybortsiv: yak stvoryty peredumovy efektyvnoho predstavnytstva:* sotsiolohichne opytuvannia, provedene Fondom «Demokratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucheriva spilno z Kyivskym mizhnarodnym instytutom sotsiolohii (2021, cherven, 1–

7). https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3279166-mense-20-ukrainciv-doviraut-politicnim-partiam.html.

18. Polovyi, M. (2016). Deiaki problemy vyboru metodiv modeliuvannia dlia doslidzhennia politychnykh protsesiv. *Politychne zhyttia. Naukovyi zhurnal Donetskoho natsionalnoho universytetu. # 1-2*. 47–54.

19. *Razumkov Tsentr. Pochatok novoho politychnoho roku: dovira do sotsialnykh instytutiv* (2020, lypen). https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/pochatok-novogo-politychnogo-roku-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-lypen-2020r.

20. Rotshtein, A. (2019). Nadezhnostnoe proektyrovanye uslovyi deiatelnosty cheloveka na osnove nechetkoi perfektnosty. *Kybernetyka y systemnыi analyz. T. 55. #2.* 82–95.

21. Rotshtein, A. (2011). Nechetko-alhorytmycheskyi analyz nadezhnosty slozhnыkh system. *Kybernetyka y systemnыi analyz. T. 47. # 6.* 102–115. http://nbuv.gov.ua/UJRN/KSA_2011_47_6_11.

22. Rotshtein, A. (2017). Ranzhyrovanye ɜlementov systemы na osnove nechetkoho otnoshenyia vlyianyia y tranzytyvnoho zamыkanyia. *Kybernetyka y systemnыi analyz. T. 53. # 1.* 68-78. http://nbuv.gov.ua/UJRN/KSA_2017_53_1_7.

23. Rotshtein, A. (2009). Nechetkyi mnohokryteryalnыi vыbor alternatyv: metod naykhudsheho sluchaia. *Yzvestyia RAN. Teoryia y systemы upravlenyia. #3.* 51–55.

24. Saaty, T. & Kerns, K. (1991). *Analytycheskoe planyrovanye. Orhanyzatsyia system.* Moskva : Radyo y sviaz.

25. Tkachuk, V. (2006). *Modeliuvannia yak metod analizu politychnykh protsesiv* [Avtoref. dys... kand. polit. nauk]. Lviv. Natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka.

26. Shaihorodskyi, Yu. ta Merkotan, K. (2006). Bahatopartiinist i problemy ideolohichnoi identyfikatsii. *Politychnyi menedzhment. #1*. 176–182.

27. Shaihorodskyi, Yu. (2020). Mediapsykholohichni chynnyky elektoralnoho vyboru−2019. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin. Vyp. 28.* 30–42.

28. Shveda, Yu. (2013). Politychni partii Ukrainy: vyborchi partii chy vyborchi proekty? *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia: filosofsko-politolohichni studii. Vyp. 3*. 176–180.

29. Shveda, Yu. (2003). *Teoriia politychnykh partii i partiinykh system: navch. posibnyk.* Lviv: Vydavnychyi tsentr LNU imeni Ivana Franka. http://filelibsnu.at.ua/navchalno-metod/uchebniki/Shveda_Yu-Teoriya_politychnyx_partij_ta_partijnyx_.pdf.

30. Shennon, R. (1978). *Ymytatsyonnoe modelyrovanye system – yskusstvo y nauka.* Moskva: Myr.

31. Yakymenko, Yu. (2018). *Pervorodnyi hrikh partiinoho zhyttia.* http: razumkov.org.ua/statti-ta-interviu/pervorodnyi-hrikh-partiinoho-zhyttia.

32. Bellman, R. & Zadeh, L. (1970). Decision making in a fuzzy environment. *Management Science, vol. 17.* 141–164.

33. Downs, A. (1957). *An Economic Theory of Democracy.* New York: Harper.

34. La Palombara, Ed. & Weiner, M. (1966). *Political Parties and Political Development*. Princeton, 424-428.

35. Ishikawa, K. (1976). *Guide to Quality Control.* Tokyo, Asian Productivity Organization.

36. Shapley, L., & Shubik, M. (1954). A method for Evaluating the Distribution of Power in a Committee System. American Political Science Review. # 48(3).

Valerii Kornienko,
Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of Social and Political Sciences of Vinnytsia National Technical University
Alexander Rothstein,
Doctor of Technical Sciences, Professor, Department of Industrial Engineering, Jerusalem College of Technology — Lion Academic Center, Jerusalem

Ranking of Political Parties of Ukraine by the Method of Fuzzy Perfection

The author 's interdisciplinary approach to the problem of alternative and possible choice of political parties during the election campaign is offered in the article. For the first time, a method of ranking political parties in Ukraine based on fuzzy perfection, mathematical principles of fuzzy logic and the theory of decision-making in a fuzzy environment was proposed.

The concept is revealed: a) «reputational capital of political parties», «ranking of political parties»; c) «fuzzy perfection».

On the theoretical example of political parties, taking into account their specific reputation criteria, it is determined that only mathematical modeling of a political decision as a trivial choice from the many proposed alternatives cannot lead to a result that would suit everyone. It is proved that the dialectical interrelation of political culture, political consciousness, political values of citizens and their political choice should be considered as interaction and mutual influence.

Possible areas for further research on the activities of policy actors are outlined. It is noted that the modeling of political processes by the methods proposed in the article awaits a comprehensive approach, which should also take into account the methods of political science research, especially in the context of political decision theory and political communication theory.

Keywords*: political party, reputation, reputational capital, ranking, political forecasting, statistical approach, fuzzy logic, perfection.*

https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2021.30.03
УДК: 327:17

Меньшеніна Анна Євгеніївна,
кандидат політичних наук,
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
annomen@gmail.com; ORCID 0000-0002-78-24-271

ПОСТМОДЕРН VS. ПОСТПОСТМОДЕРН: МОЖЛИВОСТІ ОСЯГНЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЙСНОСТІ

У статті проаналізовані політичні аспекти постмодерну як сучасної епохи, а також досліджені особливості та умови співіснування в науковому дискурсі двох послідовних епох: постмодерн та постпостмодерн. Розглянуті концепції, що складають основу постпостмодерного дослідження сучасності: діджимодернізм, гіпермодернізм, альтермодернізм, метамодернізм. Зроблено висновок, що концепції постпостмодерну вказують на технологізацію та автоматизацію суспільства загалом, проте політика як суспільне явище поєднує раціональні та ірраціональні елементи та чинники, які, в свою чергу, є складним, багатогранним і часто суперечливим відображенням політичної дійсності. Виокремлено особливості сучасної політики в контексті постмодерного дискурсу, а також обґрунтовано, чому нинішній етап можна називати «постмодерним». Зазначено, що постмодерн не суперечить іншим концепціям сучасності, а намагається осягнути сучасність та політичну дійсність з позицій плюралізму. Одночасно постмодерн і політика постмодерну розглядаються з двох позицій: концептуально-ідеалістичної та нігілістичної. Метою статті є виявлення основних рис сучасної політичної дійсності через аналіз постмодерністської та постпостмодерністської концепцій. Дослідження базувалося на міждисциплінарному підході, спираючись на принципи об'єктивності та соціального підходу. Методами дослідження стали методи аналізу та синтезу, історичний та порівняльний.